

Η «ΚΑΤΑΛΛΑΓΗ» ΩΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ (22, 1-5)

**Τοῦ Μητροπολίτη Κωνσταντίας - Ἀμμοχώστου
κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.**

Θά ἦταν δυνατό νά ποῦμε, ὅτι στό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως, ἡ ἔννοια τῆς καταλλαγῆς ἀποτελεῖ τόν τελικό στόχο καί σκοπό τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπινου γένους καί τῆς ὅλης δημιουργίας. Ὁ τε-
λολογικός σκοπός καί στόχος φαίνεται μέσα ἀπό τό ὅλο κείμενο
τῆς Ἀποκαλύψεως μέ ἀποκορύφωμα τούς στίχους 1-5 τοῦ 22ου
κεφαλαίου, ὅπου ἡ καταλλαγή σημαίνει τήν πνευματική θερα-
πεία καί ἀφορᾷ ὅλα τά ἔθνη, τά ὅποια, μετά τήν ἀποστασία τους
ἀπό τό Θεό, θά ἔλθουν νά καταλλαγοῦν μέ Αὐτόν.

«Καί ἔδειξέν μοι ποταμόν ὕδατος ζωῆς λαμπρόν ὡς κρύσταλ-
λον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ καί τοῦ ἀρνίου. ἐν
μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς καί τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καί ἐκεῖθεν
ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρπούς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕκαστον ἀποδι-
δοῦν τόν καρπὸν αὐτοῦ, καί τά φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν
τῶν ἐθνῶν. καί πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι. καί ὁ θρόνος τοῦ
θεοῦ καί τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται, καί οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύ-
σουσιν αὐτῷ, καί ὄψονται τό πρόσωπον αὐτοῦ, καί τό ὄνομα
αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καί νύξ οὐκ ἔσται ἔτι, καί οὐκ
ἔχουσιν χρεῖαν φωτός λύχνου καί φωτός ἡλίου, ὅτι κύριος ὁ θε-
ός φωτίζει ἐπ' αὐτούς, καί βασιλεύσουσιν εἰς τούς αἰῶνας τῶν
αἰώνων».

Ἡ δομή τοῦ κειμένου καί τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέα τοῦ βι-
βλίου τῆς Ἀποκαλύψεως τοποθετοῦν τά διαδραματιζόμενα στό
κείμενο τοῦ κεφαλαίου 22, 1-5 μεταξύ τῶν τελευταίων πράξεων

καί γεγονότων πού συμβαίνουν στά ἔσχατα. Γνωρίζουμε ἀπό τήν ἐρμηνευτική, τόσο τῶν ἀρχαίων, ὅσο καί τῶν σύγχρονων ἐρμηνευτῶν, ὅτι στό προφητικό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως συντίθενται στοιχεῖα πού ἀναφέρονται στό παρελθόν καί στό παρόν καί, ὑπό τό φῶς τοῦ προσώπου καί τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐρμηνεύεται καί χαράσσεται, ἡ προφητεύεται ἡ πορεία καί ἡ κατάσταση τοῦ μέλλοντος, ὅχι μόνο τοῦ ἐντός τῆς ἱστορίας μέλλοντος, πού ἀφορᾷ τήν Ἐκκλησία καί τούς πιστούς, τούς ἐκλεκτούς τοῦ «ἀρνίου», ἀλλά καί τοῦ ἐσχατολογικοῦ μέλλοντος, τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Μέσα ἀπό τή σκηνοθεσία τοῦ Βιβλίου καί τήν πλοκή τῆς ὑποθέσεως του διακρίνουμε ἐπίσης διάφορα ἐπίπεδα καταστάσεων καί γεγονότων: α) ὁ Θεός εἶναι κυρίαρχος τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου, γιατί αὐτός εἶναι ὁ δημιουργός, β) ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου φωτίζεται ἀπό τό Λόγο τοῦ Θεοῦ πού σαρκώθηκε καί θυσιάστηκε γιά νά προσφέρει τή σωτηρία καί τήν καταλλαγή στόν ἄνθρωπο, γ) στόν κόσμο ἔχουν ἐπικρατήσει οἱ ἀντίχριστες δυνάμεις, ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας καί τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, δ) ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας εἶναι τεράστια καί οἱ ἀντίχριστες δυνάμεις καταβάλλουν κάθε προσπάθεια γιά νά κρατήσουν τούς ἀνθρώπους μακριά ἀπό τή λυτρωτική χάρη τοῦ Θεοῦ, ε) οἱ κοσμικές πολιτικές δυνάμεις συνεργάζονται μέ τίς δυνάμεις τοῦ Ἀντιχρίστου. Μέσα σέ ὅλα αὐτά προβάλλει ἡ ἐλπίδα, γιατί στό τελικό στάδιο τῆς συγκρούσεως τῶν οὐρανίων ἀγγελικῶν δυνάμεων μέ τίς δυνάμεις τοῦ Ἀντιχρίστου καί ὅλων ἐκείνων πού τίς ἀκολουθοῦν, αὐτές οἱ τελευταῖες θά ἡττηθοῦν καί θά ἐπικρατήσει ἡ δύναμη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Τά ἔθνη ἔχουν τό δικό τους μερίδιο εὐθύνης καί συμμετοχῆς, γιατί πολλές εἶναι οἱ περιπτώσεις πού παρασύρονται ἀπό τόν ἀρχέκακο ὄφι καί στρέφονται ἐναντίον τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Εἶναι, ὄντως, χαρακτηριστική ἡ ὁπτασία πού περιγράφει ὁ Προφήτης: «Ἐπescen ἔπescen Βαβυλῶν ἡ μεγάλη, ἡ ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπότικεν πάντα τά ἔθνη» (Ἀπ. 14,8.

Βλέπε καί 18,3). Ἡ ἀκόμα, τά ἔθνη ταυτίζονται μέ τήν «πόρνη», δηλαδή τήν πολιτική ἐξουσία τῆς Ρώμης: «Τά ὕδατα ἃ εἶδες οὗ ἡ πόρνη κάθεται, λαοί καί ὄχλοι εἰσίν καί ἔθνη καί γλῶσσαι» (Ἀπ. 17,15). Ὁ σκοπός εἶναι ὅπως τά ἔθνη περιέλθουν ὑπό τήν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ διά τοῦ σαρκωθέντος Λόγου του: «Καί ὁ νικῶν καί τηρῶν ἄχρι τέλους τά ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ ἐθνῶν, καί ποιμανεῖ αὐτούς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ, ὡς τά σκεύη τά κεραμικά συντριβήσεται» (Ἀπ. 2,26-27). Οἱ ἄγγελοι στόν οὐρανό ὑμνοῦν τόν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον Θεό μέ τούς λόγους τῶν προφητῶν Ἡσαΐα καί Ἰερεμία: «Πάντα τά ἔθνη ἤξουσιν καί προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τά δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν» (Ἀπ. 15,4). Ἡ προφητική αὐτή προειδοποίηση ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι κατὰ τή διάρκεια τῆς ἱστορίας, κατὰ τή διάρκεια τῶν μεγάλων δοκιμασιῶν καί θλίψεων, κατὰ τή διάρκεια τῆς διώξεως τῶν σφραγισμένων μέ τό ὄνομα τοῦ ἀρνίου, κατὰ τή διάρκεια τοῦ μεγάλου διωγμοῦ τῆς γυναίκας μέ τό παιδί, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, τά ἔθνη παρασύρθηκαν, συνετάγησαν καί συνήργησαν μέ τίς δυνάμεις ἐκεῖνες πού ἀντιστρατεύονται τό ἔργο τῆς σωτηρίας.

Ἡ καταλλαγή καί θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου ὡς δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἀπό τήν πρωτοβουλία τοῦ Θεοῦ Πατέρα καί εἶναι ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνσαρκωμένου Υἱοῦ καί Λόγου Του καί τοῦ Παρακλήτου Ἁγίου Πνεύματος. Βεβαίως, ἡ καταλλαγή δέν ἀρχίζει μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ αἰώνιου Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἀνάγει τήν ἀρχή της ἀπό τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου καί ἐντάσσεται στό σχέδιο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀποτελεῖ αὐτό τοῦτο τό σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ Θεός καθοδηγεῖ τήν ἱστορία πρός αὐτό τό σκοπό. Παράδειγμα καταλλαγῆς στήν Παλαιά Διαθήκη εἶναι αὐτό τοῦ Κατακλυσμοῦ, ὅπου, μετά τήν παύση του, ἡ περιστέρα, τήν ὁποία ἔστειλε ὁ Νῶε γιά νά διαπιστώσει τήν κατάστασι τῆς γῆς, ἐπέστρεψε μέ κλάδο ἐλαίας. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σχολιάζει λέγοντας: «Καί γάρ ναυαγίου ποτέ κοινοῦ τήν οἰκουμένην καταλαβόντος ἅπασαν, καί τοῦ γένους ἡμῶν κινδυνεύοντος ἀφανισθῆναι,

τοῦτο ἐφάνη τό ζῶον (ἡ περιστέρα), καί τήν λύσιν τοῦ χειμῶνος ἔδειξεν, καί κλάδον φέρον ἐλαίας, τήν κοινήν τῆς οἰκουμένης γαλήνην εὐηγγελίσατο ἅπερ πάντα τύπος τῶν μελλόντων ἦν» (Ὁμιλίου εἰς τό κατά Ματθαῖον, PG 57, 205, 29-35).

Ἡ καταλλαγή, ὡς ἔννοια, περιέχει τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος ἱερός συγγραφέας τῆς Ἀποκαλύψεως, στό τέταρτο Εὐαγγέλιο γράφει: «Οὕτως γάρ ἠγάπησεν ὁ Θεός τόν κόσμον, ὥστε τόν Υἱόν αὐτοῦ τόν Μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μή ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωήν αἰώνιον» (Ἰω. 3,16). Ἡ ἀγάπη εἶναι θυσιαστική, γιατί γιά νά γίνει πραγματικότητα ἡ καταλλαγή, ὁ αἰώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ μπῆκε στίς συνθῆκες τῆς ἀνθρωπότητας, λαμβάνοντας τήν ἀνθρώπινη φύση, θυσιάστηκε ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θανατώθηκε καί ἀναστήθηκε. Ὁ Θεός, γιά τό ἔργο τῆς καταλλαγῆς, δέν χρησιμοποίησε τή βία οὔτε τήν κοσμική ἐξουσία, γιατί αὐτές ἔχουν διαφθαρεῖ ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας. Αὐτό εἶναι φανερό στό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου οἱ πολιτικές δυνάμεις καί ἐξουσίες, εἴτε τῆς Ρώμης εἴτε ὅποιεςδήποτε ἄλλες, συνεργάζονται μέ τίς διαβολικές δυνάμεις τοῦ ἀρχαίου ὄφεως, τοῦ Ἀντιχρίστου, καί πλανοῦν τά ἔθνη, τά ὁποῖα στρέφονται μέ τή σειρά τους ἐναντίον τοῦ «ἐσφαγμένου ἀρνίου», ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, προσωποποιημένης ὡς γυναίκας, ἐναντίον ἐκείνων πού φέρουν τή σφραγίδα τοῦ ἀρνίου. Στό σημεῖο αὐτό φαίνεται πόσο ἐπηρέασαν τό συγγραφέα δύο σημαντικά διαφορετικά ἱστορικά γεγονότα πού τόν ὀδηγοῦν στή σκληρή αὐτή κριτική κατά τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν: ὡς Ἰσραηλίτη μέν ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπό τά Ρωμαϊκά στρατεύματα τό 79μ.Χ., ὡς Χριστιανό δέ οἱ διωγμοί ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, θύμα τῶν ὁποίων εἶναι καί ὁ ἴδιος. Οἱ πολιτικές αὐτές ἐξουσίες ἐξαναγκάζουν τούς ὑποτελεῖς τους νά χαράξουν στά μέτωπά τους, ὅχι τή σφραγίδα τοῦ ἀρνίου, ἀλλά τή σφραγίδα τοῦ θηρίου τῆς Ἀποκαλύψεως καί νά προσκυνήσουν τή δική του εἰκόνα ἀντί τήν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Τό ἐρώτημα πού τίθεται, μέ τά ἀνωτέρω δεδομένα, εἶναι: Ποία μπορεῖ νά εἶναι «ἡ θεραπεία τῶν Ἐθνῶν», ἡ ὁποία προτείνεται

ἀπό τόν Προφήτη ἢ καί πραγματοποιεῖται, σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς Ἀποκαλύψεως, καί τί σημαίνει;

Ἡ διαδικασία θεραπείας καί καταλλαγῆς εἶναι ἐπίπονη καί θυσιαστική. Ἐμπεριέχει ὑψηλό κόστος γιά ἐκεῖνον πού ἀποφασίζει νά μπεῖ σ' αὐτή τήν πορεία, γιατί ὄχι μόνο Ἐκεῖνος πού ἀνέλαβε τήν πρωτοβουλία καταλλαγῆς καί θεραπείας τῶν ἐθνῶν βρέθηκε στή δίνη τοῦ θυμοῦ, τῆς κακίας, τῆς διαφθορᾶς τοῦ κόσμου καί τῆς ἁμαρτίας, φθάνοντας μέχρι καί τοῦ σταυρικοῦ θανάτου, ἀλλά καί ὅσοι τόν ἀκολούθησαν ἔχουν διωχθεῖ «διά τόν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν» (Ἀπ. 12,11). Παρά ταῦτα, παρά τίς ἀντίξοες συνθῆκες τῆς θεραπείας τῶν ἐθνῶν καί τῆς ἐπιδιωκόμενης καταλλαγῆς, ὁ προφήτης τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκφράζει τήν ἐλπίδα, τόσο γιά τίς πολιτικές ἐξουσίες, ὅσο καί γιά τα ἔθνη. «Ἡ γάρ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν (τή νέα Ἱερουσαλήμ), καί ὁ λύχνος αὐτῆς καί τό ἄρνιον· καί περιπατήσουσιν τά ἔθνη διά τοῦ φωτός αὐτῆς, καί οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσιν τήν δόξαν αὐτῶν εἰς αὐτήν» (Ἀπ. 21,23-24).

Σύμφωνα, ἐπομένως, μέ τό κείμενο τοῦ κεφ. 22,1-5, ἡ ἐσχατολογική θεραπεία καί καταλλαγή τῶν ἐθνῶν ἔχει διάφορα χαρακτηριστικά. Τά ἔθνη εἶναι πλέον ἀπαλλαγμένα ἀπό τήν ἐπικυριαρχία τῶν δυνάμεων τοῦ Ἀντιχρίστου καί ζοῦν τήν ἐμπειρία τῆς συνεχοῦς κοινωνίας μέ τόν Θεό. Ἡ περιγραφή τῆς νέας καταστάσεως εἶναι παραδεισιακή, μέ τόν κρυστάλλινον ποταμό πού ἐκπορεύεται ἀπό τό θρόνον τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἁρνίου. Τό ξύλον τῆς ζωῆς πού παράγει καρπούς πολλαπλάσιους ἔχει τήν ἀναφορά του στή διήγηση τοῦ πρωτόγονου ξύλου τοῦ παραδείσου, πού ἔγινε αἰτία τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἄν ἐκεῖνο ὁδήγησε στήν ἀσθένεια τῶν ἀνθρώπων, τῶν λαῶν καί τῶν ἐθνῶν καί στήν ἔχθρα μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων, αὐτό τῆς Ἀποκαλύψεως ὁδηγεῖ στήν θεραπεία τῶν ἐθνῶν, στήν καταλλαγή μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων καί μεταξύ τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπων. Ἐάν ὁ Θεός ἀνέλαβε τήν πρωτοβουλία τῆς συμφιλιώσεως, τῆς καταλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό καί τό συνάνθρωπό του, τότε ἐναπομέ-

νει ή άμοιβαία κίνηση τοῦ ἀνθρώπου γιά νά καταστήσει στόν ἑαυτό ἐνεργή τήν καταλλαγή καί θεραπεία του, διαφορετικά αὐτή παραμένει ἄκαρπη. Στήν Κυριακή προσευχή αὐτό εἶναι ξεκάθαρο: «Καί ἄφες ἡμῖν τά ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καί ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν» (Μτ. 6,12. Βλέπε καί 6,14-15). Τελικός στόχος καί ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς θεραπείας τῶν Ἑθνῶν εἶναι ή λατρεία καί προσκύνηση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, μέ τόν ὁποῖο θά βασιλεύσουν τά ἔθνη. Ἡ καταλλαγή, ἐπομένως, εἶναι πνευματική, γιατί μέ τή χάρη τοῦ Ἀγίου Πνεύματος τῆς καταλλαγῆς, ἐπέρχεται καταλλαγή τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, εἶναι ἀνθρωπολογική, γιατί ἐπέρχεται ή καταλλαγή μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά εἶναι καί οἰκολογική, γιατί ὁ ἀνθρωπος ἐπανέρχεται στήν προπρωτική του κατάσταση τῆς καταλλαγῆς μέ τό περιβάλλον του, μέ τή δημιουργία καί γίνεται πλέον χορτοφάγος, ἐφ' ὅσον τρέφεται πλέον ἀπό τοὺς πλούσιους καρπούς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.

Ἐνεκα τῆς προφητικῆς διαστάσεως τῶν γεγονότων τῆς Ἀποκαλύψεως, ή καταλλαγή, ὡς ἔννοια καί κατάσταση, εἶναι διαχρονική. Βεβαίως, δέν θά κάνουμε ἐκεῖνο πού γινόταν κατά καιρούς, δηλαδή δέν θά θεωρήσουμε ὅτι τά γραφόμενα ἀπό τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη περιγράφουν τή δική μας ἐποχή. Ἐν τούτοις, εἶναι βέβαιο ὅτι ἔχουν ἕνα διαχρονικό καί ἐπίκαιρο μήνυμα νά μᾶς μεταφέρουν, γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος. Καί αὐτό γιατί καί σήμερα τά ἔθνη, οἱ λαοί, οἱ φυλές, οἱ πολιτισμοί, οἱ θρησκείες, ἔχουν τή δική τους ἀνάγκη θεραπείας καί καταλλαγῆς. Ἀλλωστε, ή καταλλαγή εἶναι πολυεπίπεδη. Εἶναι θεολογική, εἶναι κοινωνική, εἶναι ἐθνική, εἶναι φυλετική, εἶναι προσωπική καί διαπροσωπική, εἶναι ἐπαγγελματική, εἶναι οἰκογενειακή κλπ. Ὁ παγκοσμιοποιημένος τρόπος ζωῆς καί συμπεριφορᾶς τῶν ἐθνῶν δημιουργεῖ πολλά προβλήματα: οἰκονομική κρίση, κρίση ἀρχῶν καί ἀξιῶν, κρίση θεσμῶν, κρίση προσωπικῆς πνευματικῆς ταυτότητας τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν τή σφραγίδα τῆς καταλλαγῆς, συγκρούσεις μεταξύ ἐθνῶν καί λαῶν, ὅπως τῶν Ἰσραηλινῶν καί Παλαιστινίων, τῆς Κύπρου καί τῆς Τουρκίας, τῆς Ρω-

σίας καί τῆς Γεωργίας, τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν καί τοῦ Ἰράκ, τοῦ Ἀφγανιστάν κλπ. Τό φαινόμενο τῆς τρομοκρατίας συγκλονίζει τό κοινωνικό, τό οἰκονομικό, τό πολιτικό καί τό πολιτιστικό οἰκοδόμημα. Τό ἀβέβαιο μέλλον ὁδηγεῖ σέ ἐπανάσταση τούς νέους π.χ. πρόσφατα στήν Ἑλλάδα, ἢ προηγουμένως στή Γαλλία. Δημιουργεῖται κοινωνική ἀδικία. Τό ἐμπόριο τῶν ναρκωτικῶν ἀπειλεῖ τή σωματική καί πνευματική υἱεία καί ἀκεραιότητα τῶν νέων. Ὅλες αὐτές οἱ καταστάσεις ἔχουν ἀνάγκη πνευματικῆς θεραπείας, ὅπως εἶναι αὐτή πού προτείνεται στό βιβλίό τῆς Ἀποκαλύψεως. Βεβαίως, ἡ καταλλαγή περιέχει καί τήν ἔννοια τῆς δικαιοσύνης, μέ τήν ὁποία βαδίζει χέρι-χέρι, ἀλλά τήν πραγματική δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καί ὄχι τήν ἄδικη καί κατ' ἐπίφαση δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων. Δέν μπορούμε νά ἔχουμε δικαιοσύνη χωρίς καταλλαγή, οὔτε καί καταλλαγή χωρίς τή θεία δικαιοσύνη. Ὅλα αὐτά, «ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός», καταδεικνύουν τή βαθιά πνευματική κρίση τοῦ κόσμου μας καί τήν ἀνάγκη τῆς ἐνάρξεως τῆς διαδικασίας τῆς θεραπείας καί τῆς καταλλαγῆς.

Ἐάν ὁ Θεός ἐπέλεξε τήν καταλλαγή ὡς τρόπο θεραπείας τῶν συμπτωμάτων τῆς ἁμαρτίας καί τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, ἡ καταλλαγή, κατὰ συνέπεια, εἶναι τό φάρμακο γιά τή θεραπεία τῶν πληγῶν καί τῆς ἀποβολῆς τοῦ μίσους καί τῆς ἔχθρας μεταξύ τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπων καί μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ὁ Θεάνθρωπος, γιά νά προσφέρει ὡς δῶρο σέ μᾶς τήν καταλλαγή, πρόσφερε τόν ἑαυτό του θυσία, τότε πρέπει νά γνωρίζουμε ὅτι ἡ καταλλαγή γιά τή θεραπεία, σέ ὁποιοδήποτε ἐπίπεδο, περιλαμβάνει τή θυσιαστική προσφορά καί αὐτοπροσφορά. Περιλαμβάνει τήν ἀμοιβαιότητα τῶν συναισθημάτων καί τῶν πράξεων γιά νά εἶναι ἀποτελεσματική.

Θά κατακλείσω μέ τήν πρόταση τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εἰσηγητῇ τοῦ θεολογικοῦ ὅρου τῆς καταλλαγῆς στήν Καινή Διαθήκη: «Εἰ γάρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ» (Ρωμ. 5,10).